

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA
PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

“DEĞİŞEN ŞEHİR , DEĞİŞEN İNSAN”

Danışman Öğretmen: Şule KAYNAR

Öğrencinin Adı: Egemen

Öğrencinin Soyadı: AKYOL

Diploma Numarası: D1129094

Sözcük Sayısı:3465 Kelime

Araştırma Sorusu:Mithat Cemal Kuntay'ın “Üç İstanbul” isimli romanında zamanın ve uzamın odak figürler üzerindeki etkisi hangi yönleriyle ele alınmıştır ?

İçindekiler

1) Öz	3
2) Giriş.....	4
3) Değişen Zaman ve Uzamın Genel Olarak Roman Figürleri Üzerindeki Etkisi.....	5
4) Zamanın Odak Figürlerin Değişimi Üzerine Etkisi	
4.1 Adnan.....	6
4.2 Hidayet.....	11
4.3 Belkıs.....	12
5) Uzamın Odak Figürlerin Üzerindeki Etkisi	
5.1 Adnan.....	13
5.2 Hidayet.....	16
5.3 Belkıs.....	18
6) Sonuç.....	19
7) Kaynakça.....	20

1. ÖZ(ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Programı Türk Dili ve Edebiyatı alanında ele alınan bu tezde, Mithat Cemal Kuntay'ın "Üç İstanbul" adlı romanında zamanın ve uzamın figürler üzerine etkisini neden ve sonuçlarıyla inceledim. Bu tezin amacı bireylerin değişen zaman ve uzam içerisinde tutum ve davranışlarındaki değişimlerin hayatlarını nasıl değiştirdiğini görebilmektir. 3 bölümden oluşan tezin birinci bölümünde değişen zaman ve uzamın genel olarak romandaki figürler üzerindeki etkisini inceledim. İkinci bölümde ise zamanın ana figürlerin karakterlerinde yol açtığı değişimleri inceledim. Beni bu romanı okumaya ve incelemeye yönelten asıl neden ,İstanbul'un tarihine, geçmişteki yaşamına, insanlarına, geçirdiği dönemlerine olan merakımdır. Bu inceleme , İstanbul'a olan merakımı arttırmış ; bu dönemlere o dönemde yaşayan insanların gözünden bakmamı sağlamış ve bana İstanbul'un çok farklı ve sürekli değişen yanını görmemde yardımcı olmuştur.

Araştırma Sorusu: Mithat Cemal Kuntay'ın "Üç İstanbul" adlı romanında zamanın ve uzamın odak figürler üzerindeki etkisi hangi yönleriyle ele alınmıştır ?

2. GİRİŞ

"Üç İstanbul", Mithat Cemal Kuntay'ın ilk ve tek romanıdır. Roman, II.Abdülhamit, Meşrutiyet ve Mütareke dönemlerinde İstanbul'da geçen konuyla yakın dönemimizi yansıtır. "Üç İstanbul" adlı yapıtta İstanbul, sessiz evleri, konakları yeni siyasi şartlarıyla, toplumsal bozulma süreci içinde, yaşayan karakterleriyle, üç dönemde anlatılır. Çoğunlukla elit tabakaya ait olan insanların bir odak figür etrafında gelişen olaylarla tanıtıldığı görülür. Bu figür, bir imparatorluğun çöküşünü, yanlışları, kuşkuları, özlemleri ve çelişkileri kişiliğinde yansıtan Adnan'dır. Birinci bölümde genel olarak İstanbul'un kısa sürede çok farklı değişimlerin odak figürlerin hayatlarına nasıl yön verdiği ve bu değişimin figürlerin yaşamını nasıl değiştirdiğine değinilmiştir. Tezin ikinci bölümünde ise zamanın odak figürler üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu bölümde odak figürlerin özellikle Adnan'ın her döneme uyum sağlama çabaları, zaman değiştikçe nasıl etki altında kaldığı ele alınmıştır. Aynı zamanda döneminde yükselmek için Hidayet'in çelişkili davranışları değişen zamanla birlikte yaşamını yeniden nasıl şekillendirdiği incelenmiş ve bunu yaparken kendi prensiplerini değil o dönemde tıpkı Adnan gibi zengin ve itibarlı olmak için yapılması gerekeni yapması gerektiğini düşünmesi ve bunun hayatı üzerindeki olumsuz etkisi ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Üçüncü figür Belkıs'ın da değişen dönemler boyunca mutlu olmak için Adnan'dan ve Hidayet'ten farklı olmayan davranışlar içinde olduğu görülmüştür. Üçüncü bölümde ise uzamın odak figürler üzerindeki etkileri incelenmiştir. Farklı dönemlerin farklı

uzamları beraberinde getirdiği görülmüştür. Bu inceleme yapılırken genellikle figürlerin hayatlarını sürdürdüğü konaklardan yararlanılmış ve odak figürlerle uzamın etkileşiminden söz edilmiştir. Uzamın figürleri ve figürlerinde uzamı nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur.

Yaşanılan dönemin insan hayatını , hayatın ise uzamı biçimlendirdiği gözlemlenmiştir.

3. Değişen Zaman ve Uzamın Genel Olarak Roman Figürleri Üzerindeki Etkisi

Mithat Cemal Kuntay'ın "Üç İstanbul" adlı yapıtı Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışını, İmparatorluğa yıllarca başkentlik yapmış olan İstanbul'un üç dönemini anlatır: II.Abdülhamit Dönemi, İttihat ve Terakki Dönemi ve İstanbul'un işgal yılları olan Milli Mücadele Dönemi. Bu dönemlerde birçok sorun konaklarda çözülmüştür. Bu mekânlarda insan ve siyaset ilişkileri üzerinde durulmuştur. Konaklarda dönemine göre fiziki değişiklikler yapılmıştır. Romanda İstanbul'un üç dönemini üç farklı konağın temsil ettiğini görürüz: II.Abdülhamit Dönemini Hidayet'in konağı, İttihat ve Terakki Dönemini Adnan'ın konağı, İşgal yıllarını Naşit'in konağı temsil eder.

Aynı zamanda roman boyunca değişen üç dönem ve üç büyük savaş İstanbul'a mali sorunlar getirir. İstanbul'u etkileyen yıkıcı değişimin konaklardaki olayları ve insanları etkileyip değiştirdiğini görürüz. Roman , dönemlerin aynı kişilerini değişik siyasi karmaşa içinde vermiştir. Romanın odak figürü Adnan'dır ve onun çevresinde gelişen çeşitli olaylar ve tiplerle İstanbul'un üç dönemi anlatılmıştır. İmparatorluğun çöküş yıllarında toplumun elit tabaka insanların ahlak bozuklukları, perde arkasından siyaset yapmaları, ikiyüzlülüklerine yer verilmiştir.

Odak figür olan Adnan İstanbul'un ilk döneminde yoksul, iyi eğitim almış olan idealist, vatan için büyük bir roman yazan biridir. 2. Meşrutiyet'in ilanından sonra Adnan değişmiş, eğlenceye kadına düşkün, ahlaki değerleri olmayan bir kimliğe bürünmüştür. Yenilik ve Batılı olma yolundaki Adnan'ı, yanlışlıklar ve çelişkilerle dolu bir kişilik içinde buluruz. Romanda bu değişim şu sözlerle anlatılır:

“Şair Raif’le başlayan, Hidayet’le biten bir adam: Adnan!..” (S.96)

Adnan'ın yakın arkadaşlarından biri olan ve odak figürlerden biri olan Hidayet'te o denli başka olma derdinde, roman boyunca gerçek yüzünü göstermeyen birisidir. Adnan ise Hidayet'in aksine ne kadar istesede Hidayet gibi olmamıştır ; çelişkiler, bocalamalar türlü fırtınalar içindedir; onu her dönem değişmeye çalışırken buluruz. Roman boyunca Adnan'ın vicdanından belirtiler görülmemektedir. İş ahlakı dahil olmak üzere hiçbir etik değeri de yoktur. Davranışlarının ne hedefi ne de planı vardır. İyi ya da kötü bir amacı, bir savaşı yoktur. Adnan'ın durmadan değişen ruh halinin en büyük nedeni değişen dönemlerdir.

4. Zamanın Odak Figürlerin Değişimi Üzerine Etkisi

4.1 Adnan

Tarih olarak üç zaman üzerine kurulmuş olan Üç İstanbul'da, roman akışı boyunca çeşitli zaman dilimleri kullanılmıştır Adnan romanın odak figürüdür. Okura sekiz yaşından itibaren tanıtılır. Türk-Rus Savaşında şehit olan Albay Salim Bey'in oğludur. Darüşşafaka'yı ve hukuk fakültesini başarıyla bitirir. Sabah gazetesinde yazı yazmaya başlar. Annesi ve teyzesiyle küçük bir evde fakir bir hayat sürdürür. Büyük kitlelere ulaşabilmek için yazar olmak ister. Bununla birlikte Adnan idealist ve vatanseverdir. Vatanın içinde bulunduğu durumu “Yıkılan Vatan” adlı romanında öyle etkili yazmayı düşünür ki hadise adam olmanın

ve ayakta alkışlanmanın hayallerini kurar. O kendini diğerlerinden üstün görür. O diğerleri gibi olmak istemez bu yüzden memur olmak istememiştir, kibirli biridir:

“Adnan kararını daha mektepten çıkmadan vermişti. Adliyeye girmeyecekti. (...)Avukatlık da etmeyecekti. Çünkü Adnan hadise-i adamdı. İnsan yığınundan ayrı duran çehre! Adnan tunçtandı. Maden adam mahkemeye beğendirecek lakırdı arayamazdı. Heykelin bükülmeye tahammülü yoktu. Hâlbuki haykıran Adnan’ın seyircileri olacaktı ve o izdihamı uyandıran seslerle memlekete ağlayacaktı. Bu feryada üç kıta bir geniş meydana. O bir heykelin alnıyla bu meydanda şaha kalkacaktı.” (KUNTAY 1998: 17)

Adnan bu nedenlerden dolayı memur olmak yerine yazarlığı ve öğretmenliği seçer. “Yıkılan Vatan” adlı romanının “Muhacir çocuğu” adlı bölümünde kendisini ve içinde bulunduğu durumu anlatmaktadır:

“(…)Muhacir çocukları! Bir cılız çocuğu bir devlet, bir ordu kovalar.”
(KUNTAY 1998: 25)

. Adnan, Darüşşafaka yıllarında yalnızlığa sürüklenir. Bunun nedeni onun güzel ve yakışıklı olmasıdır; fakat Adnan hayatı boyunca yeteri kadar sevgi görmemiştir. Bu yüzden insanlara da sevgi gösteremez. Adnan’ın annesine olan sevgisi de eksiktir, kadınları ev kadını ve fahişe sınıfına sokar. En yakın arkadaşının karısına göz koymaktan ve zina yapmaktan kaçınmaz.

Adnan İstanbul’un ilk döneminde memnun olup olmadığını bilmediği özel dersler verir. Bu dersleri verirken üst düzey insanların arasına girer fakat çocukluğundaki izlerden ve yaşadığı ezilmişliklerden bir türlü kurtulamaz. Çelişkiler, bocalamalar, türlü fırtınalar

yaşamaktadır. Tutarsızlık içindedir ve kendine acır. Adnan romanın ilerleyen sayfalarında çocukluk günlerinden söz eder, geriye dönüş yapar :

“Mektepte güzelliği, herkesin satın alamayacağı bir elmas çıplaklığıyla parlamış, yetimlerin arasında talihsizliğin müsavatını bozmuştu.” (KUNTAY 1988:35)

Öte yandan Bozdoğan Kemerindeki konakta günlük hayat yaşanırken Adnan'ın değişen zamanın figürleri nasıl etkilediğine ait öğeler görürüz:

“Bozdoğan Kemerindeki konak... Süheyla'nın Adnan'dan ders aldığı oda... Fakat bugün bu odada Süheyla yok. Maliye Nazırı köşede oturmuş, Adnan'ı bekliyor.”
(S. 141)

II.Abdülhamit'e karşı olan Adnan İttihat ve Terakki taraftarıdır. Türklüğü sonuna kadar savunur; fakat Adnan ne kadar taraf tuttuğunu söylesede hiçbir zaman ideolojileri ve prensipleri doğrultusunda hareket etmez. II.Meşrutiyetten sonra, ideolojisine tümüyle ters düşerek iş avukatlığı yapar. Yüksek makamlarda bulunanlarla görüşmeye başlar. İttihatçılığa yakınlığından yazıhanesi müşteri kaynar. Adnan bunu kendi zekâsına bağlar. Aslında o sadece dönemde kendi için faydalı olan tarafı seçmiştir Çok büyük davalar alır, çok kazanır.

Adnan çok etkilendiği ve başka bir açıdan kendine mevki kazandıracak Belkıs'ı elde etmek ister ve eder, onunla evlenir; ama onun karşısında eziktir. Parası çoktur ama sevgisizlik içindedir. Cağaloğlu'nda satın aldığı taş konakta yaşamaya başlar. Bu konakta yeni dönemde Adnan çok zengindir, önemli bir makam alır. Abdülhamit karşıtıdır ve ona küfredir. Gençlik yıllarını yoksulluk içinde geçiren Adnan, sözü geçen cemiyetin ileri gelenlerinden olur. Adnan zengin kıyafetlerinin içinde eski ve yeni zaman çatışması yaşar :

“Adnan her ceketin başka kıyafeti olduğunu Meşrutiyetin ilanından sonra öğreniyordu. Terzi “Kravat görünmemelidir” deyince Adnan, göğsünden utandı. Yeşil boyun bağını boynundan çıkarırken eski tarih hocasının bir parçasından daha kurtuldu, rahat nefes aldı.” (S.296)

Adnan eski günlerini aramaktadır. Aksaray’daki doğal halini düşünür. Gelecekte parasız kalmaktan ve orta halli insanlara imrenmekten korkar.Çünkü devletin ve partinin durumu günden güne kötüleşmektedir:

“Fenalaşıyordu. Parayı bu kadar yakından tanımasaydı ne kadar bahtiyar olacaktı. Para başkasında anlaşılıyordu. Parayı insan kendinde anlıyordu. Paraya, anlamayarak uzaktan baktığı eski günlere imrendi.” (S.324)

Hidayet’in ölümüyle ilgili bölümlerde Adnan’ın artık Hidayet’in yerini almaya başladığını ve Hidayet’ten bile daha menfaatçi bir kişi olduğu görülmektedir :

“Vaktiyle Hidayet’e gidenler, şimdi Adnan’a geliyorlar. Fakat Adnan’ın salonunda yeni adamlar da var.”

Birinci Dünya Savaşı’nın kaybedilmesiyle İttihatçı Adnan’ın değeri düşer. Bu dönemde hiçbir şeyi kalmaz. Kaçıp saklanacak yer arar. Romanını bir türlü bitiremez. Yazdığı romandaki duygu ve düşüncelerle örtüşmeyen bir kişilik sergiler. Mustafa Kemal’in Samsun’a ayak basmasına sevinmiş gibi görünerek tekrar menfaat arar.Ama roman boyunca ne kadar taraf olarak gözüксе bile hiçbir iş yapmaz çıkarının peşinden giderek Ankara hükümetinden önemli bakanlıklar, görevler bekler; ama boşuna çağrılmayı bekleyen bir zavallıdır artık. Mütarekeden sonra Anadolu’da M. Kemal önderliğinde mücadele başlamıştır. Bir müşterisine verdiği davayı kazanma sözünü tutacak kadar dürüst ve şerefli, reşit olmayan bir çocuğu,

kendi gayrimeşru çocuğunu astırabilmek için yalancı şahitler bulacak kadar onursuz ve canidir.Çünkü onun için hayattaki en önemli iki şey para ve mevkiidir:

“Adnan biraz ferahladı; çünkü katili astıramazsa üç yüz lirayı geri verecekti.”
(KUNTAY 1998: 630)

Zaman, roman kahramanlarının aleyhine işlemektedir. Aslında bu figürlerin dönemden döneme değişen zamandaki çelişkili davranışlarıyla sonunda ne kadar sefil bir duruma düşecekleri gösterilmektedir. Adnan’ın yıllar sonra Hüsrev’le karşılaştığı sahneler şöyle anlatılır:

“Sokak kapısının elektrik ışığında takkeli bir iskelet durdu. Adnan’a elini uzattı. Çorapsız ayaklarında lastik vardı. Sırtındaki şey vaktiyle yağmurluktu. Fakat müthiş: Adnan’dan bir lira isteyen iskelet Bahriye Miralay’ı Hüsrev’de: Belkıs’ın eski kocası.”
(S.393)

Adnan’la Belkıs mutlu değillerdir.Çünkü ikisinde istediği aşk değil birbirlerine sağladıkları faydalar ve paraydı. Para bitmeye başlayınca mutlulukları da söner. Belkıs’ın inci gerdanlığı kaybolduğunda Adnan eski günleri düşünür:

“Sofalarda kıyamet kopuyordu. Adnan bu gece farkında oldu. Zengin evlerin ne kadar kalabalık olduğu felaket ve sevinç zamanlarında belli oluyordu. Odalar, sofalar birdenbire kalabalıktı. Anasını hatırladı: Boş evde ölmüştü... Fıkaralık açlık değildi; fıkaraklık kimsesizlikti.” (S.397)

Âşık olduğu Belkıs’la geçirdiği mutsuz evliliğinden sonra Belkıs’tan boşanan Adnan bir süre sonra hasta olur. Ardından eski sevdiği Süheyla ile evlenir ve bir oğulları olur. Ne İttihat ve Terakki’de, ne çok zengin olduğunda, ne de Belkıs’la evlendiğinde bu kadar mutlu olmadığını fark eder:

“Vaktiyle ne boş şeylerle mesutmuş meğer. Dünyada sahici saadetin mevcut olduğu bu beşiğe baktıkça görülüyordu.” (S.541)

Romanın sonlarına doğru Adnan verem olmuştur; her geçen gün kötüye gitmektedir. Yaşamının son günlerinde olduğunu hisseder. Artık geçmiş yerine gelecek zamanı düşünmeye başlar. Avukat Adnan Bey, eski edebiyat hocası bu dünyadan ayrılır. Adnan’ı güçsüz, kararsız, sebepsizce fikir ve ruh değiştiren, boşluklar içinde bir tip olarak tanırız.

4.2 HİDAYET

Hidayet, önemli bir mevkiye sahip rütbeli devlet adamlarındandır. Kendinden olmayanları saraya jurnaller. Gündüz saraydan para alır, gece saraya küfreder. Devletin geleceğiyle ilgili planlar onun konağında yapılır. Konağında iftar yemekleri verilir. Yalnızken Naima okuyan Hidayet, misafirlerini elinde yabancı eserlerle karşılar. İkiyüzlü, gösterişi seven biridir. Kendisini bazen mason olarak göstermek ister, bu dönemde çok enteresan biridir. Onun evine gelenlerin çoğu Hidayet gibi Jön Türk’tür. Hidayet hem sahtekâr, hem asilzade hem inkılapçıdır. Hidayet’in konağındaki bayram günleri de başka bir zamanın yaşandığı anlardır.

“Hidayet bayram günleri kurşuni caketatayla salona girer, koltuğun altın madalyonunda hükümdarlaşarak otururdu. Tebrikler başlardı.” (S. 174)

Bununla birlikte gün geçtikçe Hidayet politik davranışlarıyla daha iyi bir konuma gelir. Konakta Abdülhamit’e muhalif insanlar, rahatlıkla çok ağır eleştiriler, küfürler savururlar. Hidayet’in ikiyüzlülüğü bu insanlarla çok rahat görülmektedir.

4.3 BELKİS

II. Abdülhamit'in Erkânıharf Müşir'inin kızı Belkıs, üç dil bilen batılı tarzda yaşayan çok güzel bir kızdır. Belkıs Adnan'ı hiçbir zaman beğenmez. 3. İstanbul'da Adnan'ı bırakır. Bir Rus ile unvanı prens olduğu için evlenir ve mutsuz olur. Her dönemde üç ayrı erkekle evlenmiştir. Aristokrat Belkıs her dönem kendi çıkarları için insanları kullanmış sonunda çökmüştür. Amerika'ya gider, çorap fabrikasında işçilik yapamaz. Amerika'daki intiharı, çökmüş ahlak anlayışının cezalandırılmasıdır sanki. Üç kocası ve kendisi çöküşün örnekleridir. Boşandıktan sekiz ay sonra aynı muhasebeyi Belkıs da yapar. Bir süre sonra Rus prensi ile evlenir. Yeni evliliğiyle geçmişteki evliliğini karşılaştırır:

“Şimdi ilk aklına gelen şey Adnan'dı. Adnan'ın konağında ettiği rahatı görmek için Rus prensinin odasında çok sebep vardı: Fakat Adnan'ı bu türlü hatırlamak Belkıs'in kibrine dokundu. Adnan'ın konağındaki rahata özleyerek bakarsa gözlerini Adnan görecekti sandı. Hem Adnan'ın servetine dönüp bakmakta ne mana vardı?”
(S.431)

Amerika'ya giden Belkıs'ın son günleri dramatiktir. Bir gün Belkıs Amerika'da yaşamına son verir . Adnan Belkıs'ın öleceğini önceden hissetmiş ve geçmişi düşünerek kötü olmuştur.

“Adnan Belkıs'ın ölümüne şaşmadı. Onun ölümünü şuurunun altında bir hisle beklemiş gibiydi. Son zamanda Belkıs gözden kaybolmuştu. Ölüm hastaları gibi sokakta görülüyordu. Hiçbir yerde değildi. Ölenler gibi...”

Sonra Belkıs'tan çektikleri gözünün önüne geldi. Kadın'ın ölümüne ceza gibi baktı." (444)

5. Uzamın Odak Figürlerin Üzerindeki Etkisi

5.1 Adnan

Adnan idealist ve vatanseverdir. Vatanın içinde bulunduğu durumu "Yıkılan Vatan" adlı romanında kendi gördüğü gibi etkili yazmayı düşünür Adnan yazdığı romanında İstanbul'u bu duygularla yücelterek anlatır. Dinsizdir ama camilerden çok etkilenir:

"Adnan dinsizdi ama camilerle konuşur, mermerlerle sayfalar çevirirdi."

"Hilaliyle bir kubbe gördüğü vakit, damarlarındaki ecdat kanıyla sarhoş olan Adnan, daima bu Koca Ragıp Kütüphanesi'nin serin karanlığına kendinden geçerek dalar."
(KUNTAY 1998: 49)

Romanda kapalı ve açık tasvirlerle yer verilir. Maliye Nazır'ının Bozdoğan Kemerindeki konağın sessizlik ve sadeliği şöyle anlatılır:

"Konaktaki vakasızlık, misafirsizlik, gece ancak üç dört tanesi sararan pencerelerden iki üç defa açılan sokak kapısından belli olurdu. Bu konakta halıların, hasırların üstünde sanki herkes çıplak ayakla yürürdü. Eski İspanya saraylarına benzeyen bu sessiz binada Hacı Kâhya gürültü eden tek insandı. Uyku bile, konakta azaltacak gürültü ve hareket bulamıyordu Bu konağı eşya bile görünmeyerek döküyor." (KUNTAY: 1998:93)

Adnan, gösterişli ve ilginç bu mekânları gördükten sonra Aksaray'daki kendi evinin ne kadar önemsiz ve sönük olduğunu fark eder. Adnan için artık yeni gördüğü konaklar ve uzam kendi hayatını şekillendireceği yerler olmuştur:

“Aksaray'daki küçük ev... Kireç duvarlar... Yük dolabının çiçekli kapısı... Tahta öten merdiven... Sokak kapısından toprak avluya insanla beraber sokak... Odayı daha çıplak yapan zayıf pencere perdeleri...” (KUNTAY 1998: 31)

Aksaray'daki Sofular Mahallesi, Adnan'ın tanıdığı ailelerden birçoğunun oturduğu yoksul bir mahalledir:

“Burası güneşin, ayın bile güzelleştirmekten ümidini kestiği yerd; geceleyin karşısına dikilirse ağaç denen güzel şeyden insan bu mahallede korkardı. Esmer evler, güneşli günlerde simsiyahtı. Mehtaplı gecelerde çamur, taşın salyası ve toprağın kabaran safrasıydı.” (KUNTAY 1998: 190)

Arkadaşı Hidayet'in konağına, gösterişli, sükseli, ikiyüzlü, jurnalci, ahlaksız insanların bulunduğu konağa sık sık gider; orada yer, içer ve eğlenir. Cinselliğe de düşkündür. O dönemde çıkarıcı, eğlence düşkünü, zevk peşinde koşan, fırsatları değerlendiren biridir. Romanda Hidayet'in konağına da geniş yer verilir. Adnan bu konaktaki şark odasını beğenir ve sever:

“Antika koltukların satılacakmış gibi karmakarışık bulunduğu bu konakta Adnan, yalnız bu şark odasını sever. Bir cigara yaktı. Sırtı sedirdeki Üsküdar çatmasında, papuçları Gördes seccadesinde; gözleri tavadaki Selçuk oymasından Süleymaniye mangalına sarkan Acem kandilinde...” (KUNTAY 1998: 31)

Adnan'a bu konaktan sonra Aksaray'daki küçük evleri çok daha küçük görünür:

“Aksaray’daki küçük evin toprak avlusunu geçerek merdivenden çıkarken, anası Naciye’nin öksürüğü üst katı dolduruyordu; ev o kadar küçüktü...” (S.36)

Kazasker efendinin konağı da Adnan’ın hayran olduğu görkemli mekânlardan biridir:

“Gül ağacı çekmecesinin üstünde kuka tepsi, onun üstünde de blue-blanc hokkalar, kalemtıraşların envayı...Kazasker efendi “Loran enfiye kutusunun kapağına iki parmağını vurduğu vakit insanın göbek atacağı gelirdi.” (S.54)

Hidayet öldükten sonra Adnan’ın konağı toplanılan yer olmuştur. Burada, oyun, içki, uyku ve kadın vardır. İsrâf içinde çok zengin bir hayat vardır. Adnan vatanseverliğiyle örtüşmeyen bir yaşam içindedir. Hidayet’in konağındaki fırsatları şimdi kendi konağında oluşturmaya başlamıştır. Adnan’ın Konağı İkinci Meşrutiyet Devri’ni temsil eden uzamdır. 10 Temmuz’dan sonra yeni yönetimden mevki makam bekleyenlerden Adnan’ın dışında kimse isteğine kavuşamamıştır. Adnan’ın konağında 10 Temmuz hiç eskimez. Oysa Adnan, konağını farklı göstermek için mekânda değişiklikler yapar. Hidayet’in konağında toplananlar şimdi çok zengin olan Adnan’ın konağında önemli toplantılar yaparlar. Hak etmedikleri makamlarda bulunup zenginleşen ve konaklarda yaşayan bu insanlar her gün toplanıp sözle devlet kurup devlet yıkarlar, sefahatlerine de devam ederler. Hırsızlar, ahlaksızlar, dalkavuklar, “hürriyet ve vatan” kavramlarının arkalarına sığınmışlardır. Başlangıçta vatanseverliğiyle Yıkılan Vatan adlı roman yazmakta olan Adnan, zenginliğe olan düşkünlüğüyle vatan sevgisinden uzaklaşır. Cephelerde askerler şehit olurken Meşrutiyet’i getiren bu aydın geçinenler, balolarda yabancı subaylarla eğlenirler. Diğer İttihatçılar gibi kaçacak yer arayan Adnan İngiliz taraftarı Naşit’in konağına sığınır. O bir kaçaktır. Çökmüştür, parasızdır, dava alamaz, umutsuzdur. İngilizler tarafından aranır. Artık her dönem değişimin bedelini ödemiş , kendini sefaletle sürüklemiştir.

5.2 HİDAYET

Hidayet, önemli bir mevkiye sahip rütbeli devlet adamlarındandır Adnan'ın en yakın arkadaşdır. Adnan yazmakta olduğu romanı sayesinde bu görkemli konağa girmiştir:

“Adnan'ın Yıkılan Vatan adında siyasi bir roman yazdığını duyunca Hidayet, ona salonlarını açmış, gitgide dost olmuşlardı. Yalnız Adnan'ın ucuz terziden giyinmesine Hidayet bir türlü alışamıyordu.” (S.36)

Hidayet'in konağında birçok insan buluşur. Hidayet misafirlere konağının ihtişamını, antika eşyalarını gösterir... Farklı milletlere ait tarihi özellikleri olan koltuk koleksiyonu vardır. Büyük bir tarihi kütüphanesi de bulunur. Bu konağa yabancı elçiler, birçok önemli kişi, paşa gelir. Konağın durumu saraya jurnal edilir. Hidayet daha itibarlıdır artık. Konakta Abdülhamit'e muhalif insanlar, rahatlıkla çok ağır eleştiriler, küfürler savururlar. Bu dönemdeki paşaların çoğu eğlenceye, zevke, sefahate düşkün olmalarına rağmen böyle görünmezler. Hukuktan üç arkadaş olan Adnan, Moiz ve Tefik Hoca Hidayet'in konağında yer, içer, eğlenir dine küfrederek. Romanda en sık anlatılan uzam Hidayet'in konağıdır ve her seferinde bir başkasının gözünden anlatılır:

“Habibullah Efendi, konağın mermer merdivenlerinden, Karabağ halıları üzerinden, dalga dalga yükselen sarııyla çıkıyor. Merdivenin iki kenarında sekiz palmiyenin yeşil kubbeli sütunlarından geçti; merdivenin üst başında insan boyu iki tunç ampir şamdanın kesilmiş karpuz dilimlerini andıran kısa kollarındaki mumların yıldızları arasında beyaz sarıyı titredi. Bu kadar iddialı döşenen bu sofaya şaşmıştı.” (S.64)

Habibullah'ın şaşkınlığı yemek odasına alınca daha çok artar. Yemek tuhaf ve farklı bir yerde yenmektedir: “Uzun bir yemek masası... Fransız gümüşünden altı büyük şamdan... Hususi uzun mumlar misafirlerin yüzünü sarıya, masanın beyaz örtüsünü büsbütün beyaza boyuyordu.Habibullah yavaş yavaş etrafını görmeye başladı. İspanya papazlarının ayin kilise dolapları yanıp kömürleşmiş sfenksler gibi Habibullah'a somurttular.” (S.68)

Hidayet'in konağında herkes bir yüzle, başka bir şekilde oturur. Burası gerçekten önemli bir konaktır. Sakallı Vasfi'nin konağın görkemi karşısında koltuğa arkasını dayamadan nasıl oturduğu anlatılır:

“Salonun tutuşmuş canavarlara benzeyen yaldızlı koltukları arasında Sakallı Vasfi; mahallesinin, evinin sefaletini yüzünde taşıyarak otururken sigarasının dumanındaki hürriyetten utanıyor eliyle dumanı tokatlıyordu.” (S.84)

Bu konaktaki kütüphane de romandaki kişiler için ilgi çekici bir uzamdır. Habibullah'ın gözünden kütüphane şöyle anlatılır:

“Habibullah salonda yalnız kaldı; biraz kendi kendini dinleyecek, rahat nefes alacaktı. Bu seferde Hidayet'in bir dükkân kadar büyük kütüphanesi boş salonda biraz daha büyüyerek Habibullah'ın karşısına dikildi. Bu kütüphane Anadolu'daki Bizans kiliselerinin yaldızlı, oymalı tahtalarından yapılmıştı.” (S.90)

Hidayet'in konağının önemi burada herkesin ikiyüzlü davranması ve bunun doğal karşılanmasıdır.Bu konak herkese farklı gözükmiştir çünkü insanlar konağa sadece kendilerine fayda sağlayacak şekilde görmüşlerdir.Böylece Hidayet ölene kadar konağı birçok değişimin yaşandığı yer olmuştur.

5.6 BELKIS

II. Abdülhamit'in Erkânıharf Müşir'inin kızı Belkıs, üç dil bilen batılı tarzda yaşayan çok güzel bir kızdır. En düşkün durumunda bile gerçek bir aristokrat gibi davranmaktan vazgeçmez. İngiliz hayranlığıyla, batı tarzı mobilyalarla döşenmiş bir evi vardır.

Adnan'ın yaşamındaki en önemli olan Belkıs'ın yaşadığı uzamlar da romanda önemli bir yer tutar Belkıs'ın Rumeli kıyısındaki mermer yalısı da şu cümlelerle anlatılır:

“Onu büyük salona aldılar, hiçbir şey parlamıyordu; her taraf yaldızsızdı; yüksek pencerelerden koyu kırmızı renkli Cenevre kadifesi perdeler bol büklümlerle yerlere sarkıyor, duvardaki Hollanda tablolarının koyu renkleri duvardan odaya doluyor, ayağa kalkan eşyadan salona ağır bir azamet çöküyordu. Pencerelere bütün Boğaziçi sığıyor, denizin mavisi ve dağı yeşili, tablolardaki boyaların karanlığına karışıyordu.”
(KUNTAY 1998:120)

Belkıs'ın içinde bulunduğu uzamlar her dönemde elit kesime ev sahipliği yapmış alanlardır. Belkıs bu alanlara girebilmek için her dönem gerekeni yapmaya çalışmıştır. Fakat sonunda tüm bu yaptıkları Belkıs'ı çöküntüye uğratmıştır.

6. SONUÇ

Mithat Cemal Kuntay'ın ‘Üç İstanbul’ adlı romanında insan, zaman ve uzamın yaşanan döneme ve bulunulan şartlara bağlı olarak nasıl değiştiği odak figürler üzerinden incelenmiştir. İstibdat Döneminde her tarafa sinen korku, siyasal, sosyal çöküntü ve psikolojik çöküntüler, bu romanda bütün çıplaklığıyla gözler önüne serilmiştir. İnsanlar, nüfuzlu insanlara dalkavukluk ederek ahlaksızca çıkarlarının peşinde koşmuştur. Bu romanındaki odak figürlerin döneme bakış açısını Meşrutiyetle birlikte gelen batılılaşmayı ise elit tabaka için siyaset, giyim kuşam, yeme içme, balo, eğlence olduğu; bunları taklit etmenin batılı olmak, zengin ve modern olmak olarak algılandığı görülmüştür. Bu insanlar, Milli Mücadele Döneminde Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte çöküntüye uğramışlardır. Bu çöküntülerde figürlerin yaşamında etkili olan ; değişen dönem ve değişen uzamdan rahatlıkla anlaşılabilir. Dönemdeki ve uzamdaki değişimler figürlerin karakterlerinde dalgalanmalara yol açmış: Bu dalgalanmalar yaşanan yerlerin de -özellikle konakların- iç dekoruna yansımış ve değişen dönemlerle birlikte konakların da figürler gibi yeni karakterlere bürünmesine yol açmıştır. Bu üç dönemde görülen devletin çöküşünün belkide en belirgin göstergesi; yozlaşma romandaki figürlere ve figürlerin yaşam alanlarına da yansımıştır. Yozlaşmayla birlikte toplumda ahlaksızlık doğal karşılanır hale gelmiştir. Romandaki odak figürlerin de bu durumdan büyük ölçüde etkilendiği görülmektedir. Değişen dönemler boyunca karakterler ahlak değerlerini değiştirmemiş , yaşanan çöküntülerin sonucunda da figürler roman boyunca ahlak değerlerini yok sayıp, erdemli davranışlar göstermemişlerdir. Bu çöküntü hepsinin hayatının sefaletle bitmesine neden olmuştur. Değişen dönem insanların değişimine, figürlerin değişimi de uzama yansımıştır. Bu üç unsur sürekli etkileşim içinde olmuştur.

7. KAYNAKÇA

GÖKTÜRK, Halil İbrahim. (1987). Mithat Cemal Kuntay. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

KUNTAY, Mithat Cemal. (1998). Üç İstanbul. İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

SANAY, Ayşe Belkıs. (2002). Mithat Cemal Kuntay: Hayatı, Sanatı ve Eserleri. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.